

**ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ
ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ**

Υ Π Ο

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΧΑΡΗ

Θεολ. καθηγητοῦ Παιδαγ. Ἀκαδημίας Τριπόλεως

Τὸ θέμα τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν (Religion) εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Α' /θμίου, Β' /θμίου Ἐκπαιδεύσεως, Παιδαγ. Ἀκαδημίας καὶ Σχολᾶς Νηπιαγωγῶν ἔχει ἀπασχολήσει ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα τὰ Ὑπουργεῖα Παιδείας τῶν διαφόρων πολιτειῶν τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου καὶ τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν ἔχι μόνον εἰς διαφόρους Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας (Ὁρθόδοξον, Ἀγγλικανικὴν, Καθολικὴν) καὶ Προτεστάντικὰς Ὁμολογίας ἀλλὰ καὶ εἰς διαφόρους μὴ Χριστιανικὰς θρησκείας (Μωαμεθανισμὸν, Ἰουδαϊσμὸν, Βουδδισμὸν καὶ ἄλλας).

Πρὸς κατανόησιν τοῦ ἀνωτέρου προβλήματος δεόν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας τὸν ἐπόμενον γενικὸν κανόνα. Ἡ συμπερίληψις τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν διδασκομένων μαθημάτων (curriculum) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πολιτικὸν καθεστῶς μιᾶς χώρας καὶ ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν εἰς αὐτήν. Δηλαδή, ἐνθα ἐπικρατεῖ ἐλεύθερον δημοκρατικὸν πολίτευμα παρέχεται εἰς τοὺς μαθητὰς ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή εἴτε εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα (State Schools) καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ (private Schools), εἴτε εἰς τὴν ἐνοριαν (Parish Schools). Ἐνθα δὲ ἐπικρατεῖ ὀλοκληρωτικὸν καθεστῶς οὐδεμία θρησκευτικὴ ἀγωγή παρέχεται καὶ οἱ μαθηταὶ διδάσκονται τὰ περὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν καὶ ἐκ τῆς παρακολούθησεως, ἔχι πάντοτε ἐλευθέρως, τῆς λατρείας τῆς θρησκείας τῶν, ἡ ὅποια καὶ αὐτὴ διώκεται (π.χ. Ρωσία, Νεπάλ καὶ ἄλλαχού—Ἐκκλησίαι ἐν διωγμῶ). Εἰς τὴν πρώτην περιπτῶσιν, καθ' ἣν ἐπικρατεῖ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἐὰν ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους εἶναι μία καὶ μόνον θρησκεία, παρ. χάριν, Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ θρησκεία (Ἑλλάς), Δυτικὴ Ρωμαιοκαθολικὴ (Ἰταλία), Μωαμεθανισμὸς (Τουρκία), καὶ ἄλλαι ἄλλαχού, τότε ἡ ἀντίστοιχος θρησκεία συμπεριλαμβάνεται ὡς ἐν τῶν διδασκομένων μαθημάτων εἰς τὴν Α' /θμιον, Β' /θμιον Ἐκπαιδευσιν καὶ Παιδ. Ἀκαδημίας καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή παρέχεται ὁμοιομόρφως καὶ ὑποχρεωτικῶς εἰς τοὺς μαθητὰς. Ἐὰν ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν χώραν δὲν ἐπικρατῆ μία μόνον θρησκεία ἀλλὰ πολλαὶ ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι εἶναι χωρισμέναι κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τὴν Πολιτείαν, τότε τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν δὲν συμπεριλαμβάνεται μετὰ τῶν ἄλλων μαθημάτων, ἀλλὰ τὴν διδασκαλίαν τούτου ἀναλαμβάνουσι αἱ Ἐκκλησίαι καὶ αἱ Θρησκευτικαὶ Κοινότητες διὰ τῶν ἐνοριῶν (Γαλλία)¹. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως καὶ εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἐνίοτε διδάσκεται καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τὸ θέμα Θρησκεία (Religion) ἐξ

1. Ἀμερικανικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, ἐκδ. Κ. Ἐμμανουήλ-Δ. Κιτσιᾶ καὶ Σία, Ἀθήναι 1970, ἄρθρον Ἐκκλησία καὶ Κράτος ὑπὸ Auguste Viatte, τ. 6, σ. 70.

ἀπόψεως ιστορικής και μόνον. Γενικῶς ὅμως οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν θά ἐπεθύμουν τὴν παροχὴν τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς περισσότερο ἀπὸ τὰ σχολεῖα, διὰ τὴν ὁμοιόμορφον διοργάνωσιν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐκπαιδευτικῶν και τὸ ὑποχρεωτικὸν αὐτῆς. Εἰς τὰς χριστιανικὰς χώρας, ἔνθα τὰ σχολεῖα εἶναι χωρισμένα εἰς Ὁρθόδοξα, Καθολικὰ και Προτεσταντικά, ἐκεῖ ἔχομεν τὴν εἰς βάθος και πλάτος διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας (δογματικῆ) ἀντιστοίχως (Ἑλλάς, Καναδᾶς, Η.Π.Α. και ἄλλαχοῦ). Ἴδου τί λέγει διὰ τὰ Προτεσταντικὰ Σχολεῖα τῆς Περιοχῆς τοῦ Quebec Canada τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας: «Ἡ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν εἶναι ἐν οὐσιῶδες μέρος τοῦ προγράμματος τῶν Προτεσταντικῶν Σχολείων μας και τὸ Σχολεῖον ἀναλαμβάνει μὲ τὴν οἰκογένειαν και τὴν ἐκκλησίαν τὴν ὑπευθυνότητα νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς πνευματικῆς ἐρμηνείας τῆς ζωῆς διὰ τῶν μέσων μιᾶς κατανοήσεως και ἐκτιμῆσεως τῆς θρησκευτικῆς μας κληρονομίας»².

Ἐν συνεχείᾳ τοῦτο δίδει τὰ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ μαθήματος διὰ τὰς τάξεις I-VII³ και κεχωρισμένον διὰ τὰς τάξεις VIII-XII⁴. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὅλαι αἱ τάξεις τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου ψάλλουν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν καθ' ἑκάστην ὕμνους ἐκ τοῦ βιβλίου *Hymns and Prayers for Schools*⁵.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ Ἠνωμένου Βασιλείου ἔχομεν μιαν ἰδιάζουσαν περίπτωσιν. Ἐνῶ ἡ κυρία θρησκεία εἶναι ἡ Ἀγγλικανική (Anglican Church)⁶ και αὐτὴ διδάσκειται εἰς τὰ σχολεῖα τῶν διαφόρων βαθμίδων, οἱ γονεῖς τῶν ποικίλων θρησκευτικῶν Κοινοτήτων τῶν μεταναστῶν ἤξιώσαν ὅπως εἰς τὰ σχολεῖα διδάσκονται και αἱ ἄλλαι θρησκείαι (Μωαμεθανισμός, Ἰουδαϊσμός, Βουδδισμός, και ἄλλαι). Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας και Ἐπιστημῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ διωργάνωσε τὸ ἔτος 1977 εἰς τὸ Bedford College τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως, ἔξωθεν τοῦ Λονδίνου, τὸ Σεμινάριον Νο 73 ἀπὸ 18-22 Ἰουλίου μὲ τὸ εἰδικὸν θέμα: «Ἡ θρησκευτικὴ Ἐκπαίδευσις εἰς μιαν Κοινωνίαν τῆς ὁποίας οἱ λαοὶ ἔχουν διαφορετικὰς θρησκείας» (*Religious Education in a Multifaith Society*).

Εἰς τοῦτο συμμετεῖχον οἱ διδάσκοντες τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν θεολόγοι, οἱ γενικοὶ διευθυνταὶ τῶν Ὑπουργείων, οἱ Ἐπιθεωρηταί, οἱ διευθυνταὶ τῶν Σχολείων Α/θμίου και Β/θμίου Ἐκπαιδεύσεως, ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων δογμάτων, καθηγηταὶ Πανεπιστημίων, ἐκπρόσωποι ἀπὸ ξένας χώρας διὰ μέσου τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης και πρόεδροι γονέων και κηδεμόνων. Ὡς κυρία βᾶσις συζητήσεως τοῦ Σεμιναρίου αὐτοῦ ἐλήφθη ἡ οἰκογένεια (Family) και ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή. Ἐκεῖ διεπιστώθη ὅτι ἡ οἰκογένεια πολυλάκις λόγῳ τῆς μὴ ἐπαρκοῦς μορφώσεως τῶν γονέων, τῆς χηρείας, τοῦ διαζυγίου, ἐργασίας

2. *Handbook for teachers in the Protestant Schools of the province of Quebec*, department of education, Quebec 1957, σ. 9.

3. Αὐτόθι, σ. 12-142, *About Moral and religious education*.

4. Αὐτόθι, σ. 55-59, ἔνθα ἡ Βίβλος ἐξετάζεται και ὡς τμήμα τῆς Ἀγγλικῆς Γλώσσης και Φιλολογίας.

5. Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ Καναδικοῦ (Quebec) Δημοτικοῦ Σχολείου 1963. 1964. Βλ. ἐπίσης: *Course of study for Protestant School grades 1963-1964*.

6. Εἰς Οὐαλλίαν, Σκωτίαν, Ἰρλανδίαν ἐπικρατοῦν αἱ μὴ ἐπίσημοι Ἀγγλικανικαὶ Ἐκκλησίαι. Ὑπάρχουν ἐπίσης αἱ μὴ Ἀγγλικανικαὶ Ἐκκλησίαι αἱ Non Conformists (Μεθοδισταί, Βαπτισταί, Κογκρεγκασιοναλισταί, Πρεσβυτεριανοί). Εἰς Βόρειον Ἰρλανδίαν ἔχομεν τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν ἐκκλησίαν. Ἐπίσης ἡ Ἐβραϊκὴ Κοινότης ἀκολουθεῖ τὴν Ἰουδαϊκὴν Θρησκείαν ἡ ὁποία εἶναι μιὰ τῶν μεγαλύτερων τῆς Εὐρώπης (*Μεγάλη Ἀμερικανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 15, σ. 587). Βλέπε ὁμοίως ἄρθρ. Ἡ βρετανικὴ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τοῦ 1944 και ἐντεῦθεν, σελίς 583 κ.ε.

καὶ συναφῶν ἄλλων προβλημάτων δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράσχη τὴν ἀπαιτουμένην θρησκευτικὴν ἀγωγὴν εἰς τὰ τέκνα των. Ἐπομένως ἡ Ἐκπαίδευσις, καθ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ τίθεται ὡς ἐκ τούτου εἰς δευτέραν θέσιν, καλεῖται νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ κενόν. Τοῦτο ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τὴν πανανθρωπίνην ἀνάγκην τῆς στροφῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν δημιουργόν του. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ συζήτησις εἰς τὰς καθ' ὁμάδας συζητήσεις (Groups) ἐνετοπίσθη εἰς τὸ θέμα: Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Πολιτεία ἐπιτρέψῃ καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἄλλων θρησκειῶν πῶς αὕτη θὰ ρυθμισθῇ ἐξ ἀπόψεως προγράμματος; Διευπλώθησαν διάφοροι ἀπόψεις ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ γράφοντος: «Εἰς ἐκάστην τάξιν θὰ ὀρίζεται μία ἢ δύο ὥραι διδασκαλίας Ὁρθοδοξικῶν. Κάθε Κοινότης θὰ ἀποστείλῃ ἓνα εἰδικὸν ἐκπαιδευτικὸν περὶ τὴν θρησκείαν τῆς καὶ θὰ διδάσκη τὸ μάθημα καὶ μετὰ θὰ ἀπομακρυνῆται ἀπὸ τὸ Σχολεῖον. Οὕτως τὴν αὐτὴν ὥραν θὰ εἶναι παρόντες διὰ διδασκαλίαν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν, ἡ ὁποία θὰ διαιρεθῇ εἰς τμήματα ἀνάλογα μὲ τὰς θρησκείας, ὁ Χριστιανὸς Θεολόγος, ὁ Ἰουδαῖος, ὁ Μωαμεθανός, ὁ Βουδδιστὴς διδάσκαλος, καὶ ἄλλοι. Περαινοῦντες τὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν θὰ ἀπομακρύνωνται. Εὐχῆς ἔργον θὰ εἶναι, οἱ τῶν ξένων θρησκειῶν νὰ γνωρίσουν τὸν Χριστιανισμὸν. Τέλος οἱ ἀρμόδιοι παράγοντες τῶν Ἰπουργείων συνεκέντρωσαν ὅλας τὰς ἀπόψεις καὶ θὰ καθώριζον ἐφεξῆς τὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν. Ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ St Martin's College τοῦ Langaster ἐγένετο ἕτερον Σεμινάριον μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Ὡς θέμα εἶχεν: ὁ γάμος καὶ ἡ Ὁρθοδοξικὴ ἀγωγή.

Κατὰ τὸ ἔτος 1978 διοργανώθησαν τὰ ἐπόμενα σεμινάρια⁷:

α) εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου (St Martin's) τῆς περιοχῆς τοῦ Langaster ἀπὸ 24-28 Ἰουλίου μὲ θέμα ἡ Ὁρθοδοξικὴ Ἀγωγή: Εἰσαγωγή εἰς τὰς τελευταίας ἀναπτύξεις τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης διὰ τοὺς μὴ εἰδικούς Θεολόγους, οἱ ὅποιοι θὰ διδάξουν εἰς τὴν Β/θμὸν Ἐκπαίδευσιν (Religious Education to recent developments for the non specialists).

Εἰδικώτερον τὰ μαθήματα τοῦ σεμιναρίου ἀπέβλεπον εἰς τὴν κατάρτισιν ἐκεῖνων οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον τὸ μάθημα τῶν Ὁρθοδοξικῶν ἀλλὰ αἱ κυριώτεροι ὑπευθυνότητες καὶ αἱ πραγματικαὶ ἐπιστημονικαὶ εἰδικεύσεις των ἦσαν ἐπὶ ἄλλων θεμάτων. Ἐκάλυπτε τὰς τελευταίας προόδους καὶ τὰς θρησκευτικὰς μελέτας, τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀγωγὴν, μετὰ πρακτικῆς ἐργασίας, βασιζομένης ἐπὶ μιᾷς ἐκτενοῦς ἐκθέσεως τοῦ διδασκομένου ὕλικου καὶ τῶν ἐποπτικῶν μέσων. Τοῦτο τὸ σεμινάριον ἐβοήθει ἐπίσης καὶ τοὺς εἰδικούς καθηγητὰς διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν γνώσεών των.

Ἄξιον ἐξάρσεως ἐνταῦθα εἶναι ἡ προσπάθεια τῶν μὴ εἰδικῶν καθηγητῶν πρὸς διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῶν Ὁρθοδοξικῶν. Αὕτη πλησιάζει μίαν ἄλλην περισσότερον σημαντικὴν, παρατηρουμένην εἰς τὸ McDonald College τοῦ Καναδά, ἐνθα εἰδικεύοντο εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὁρθοδοξικῶν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν ἐπίστευον εἰς τὴν Βίβλον⁸.

β) Εἰς τὸ Κολλέγιον συγχρόνως εἶχε διοργανωθῆ καὶ δεύτερον Σεμινάριον (24-28 Ἰουλίου) μὲ θέμα: Ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ προαγωγή τῆς μαθήσεως εἰς τὰ μεσαῖα ἔτη

7. No 286 *Religious Education* ἐν: *List of short courses for the inservice training of teachers from CCC Member States Organized in the United Kingdom by the department of Education and Science of England and Wales* (April 1978 - March 1979) Strasbourg. 5 November 1977, p. 25. Οὗτος ὁ κατάλογος τῶν θεμάτων τῶν Σεμιναρίων ἐκοινοποιήθη εἰς τὸ *Council of Europe CCC Teacher Bursary Scheme*.

8. *Summer School and Teachers* 1964. Edited by the department of Education, Quebec Canada, and the Mc. Gill Institute of Education, p. 9.

(8-13) τῆς μαθητικῆς ἡλικίας (The Promotion of Religions and moral learning in the middle years). Τοῦτο ἀφεώρα τοὺς διδασκάλους, λέκτορας καὶ συμβούλους τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἐνδιεφέροντο διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν, τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀγωγὴν εἰς μαθητὰς ἡλικίας ἀπὸ 1-13 ἐτῶν.

Τοῦτο παρεῖχε μίαν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Ἐκπαιδευτικοὺς εἰς τὸ πῶς οὗτοι θὰ ἠδύνατο νὰ προαγάγουν θετικῶς τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν τῆς ἀνωτέρω ἡλικίας.

Ἐξητάζοντο μέσῳ διαλέξεων καὶ διαλογικῶν συζητήσεων οἱ τρόποι, δι' ὧν ἡ διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν, τῆς ἠθικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἀγωγῆς, δύναται νὰ σχεδιασθῇ καὶ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν.

Ὁμοίως ἐλειτούργει πειραματικὸν ἐργαστήριον εἰς τὸ ὅποιον ἐξητάζετο ἡ γλῶσσα καὶ τὰ λοιπὰ μέσα ἐπικοινωνίας καὶ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν. Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ Σεμινάριον ἐξήτασε τὸ περιεχόμενον τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν, τὰς μεθόδους διδασκαλίας καὶ τὰ χρησιμοποιούμενα ἐποπτικὰ μέσα.

γ) εἰς τὸ Jordanhill College of education, Southbrae Drive, Γλασκώβης-Σκωτίας, ἀπὸ 10-13 Ἀπριλίου μὲ θέμα: Ἡ ἀνάπτυξις τῆς θρησκευτικῆς Ἀγωγῆς εἰς τὰ Σκωτικὰ Σχολεῖα (The development of Religions education in Scottish Schools)⁹.

Τοῦτο διωργανώθη διὰ τοὺς ὑπευθύνους ἐπὶ τῆς συντάξεως προγραμμάτων (Curriculum), τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς συμβούλους, τοὺς διευθυντὰς Α' /θμίου καὶ Β' /θμίου Ἐκπαιδύσεως, τοὺς βοηθοὺς συντάξεως προγραμμάτων, τοὺς θεολόγους, τοὺς διδασκάλους Δημοτικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων, οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ διδάξουν θρησκευτικά, ὡς μὴ εἰδικοί, καὶ τοὺς λέκτορας Κολλεγίων.

Αἱ διαλέξεις καὶ αἱ συζητήσεις τῶν μελῶν τοῦ Σεμιναρίου ἐτόνισαν γενικῶς τὴν σκέψιν ἢ ὅποια διεῖπε τὰ μέλη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν τῆς Σκωτίας εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς συντάξεως τοῦ προγράμματος, εἰς τὸ πῶς νὰ παρουσιασθῇ μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα τὸ ὅλον πρόγραμμα καὶ εἰς τὸ πῶς τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος τῶν θρησκευτικῶν εἰς τὴν Α' /θμίου καὶ Β' /θμίου Ἐκπαιδύσεως. Ὁμοίως θέματα σχετικὰ μὲ τὸν τρόπον ἐξετάσεως καὶ ἀξιολογήσεως τῶν γραπτῶν tests συνεζητήθησαν λεπτομερῶς.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διωργανώθη τὸ Νο 697 Σεμινάριον μὲ θέμα: Παγκόσμιος θρησκευτικὴ εἰς τὴν θρησκευτικὴν Ἀγωγὴν (World Religions, in Religious Education)¹⁰.

Εἰς τοῦτο μετεῖχον οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ καθηγηταὶ τῆς Α' /θμίου καὶ Β' /θμίου Ἐκπαιδύσεως, οἱ καθηγηταὶ Κολλεγίων, οἱ Ἐκπαιδευτικοὶ σύμβουλοι καὶ οἱ Ἐπιθεωρηταί. Τὰ πορίσματα αὐτοῦ τοῦ σεμιναρίου θὰ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα καὶ θὰ ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὰ προηγηθέντα. Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ὁργανοῦται εἰς τὸ Westhill College, Selln Oak Birmingham τὸ Νο 874 Σεμινάριον μὲ θέμα: Religious Education in the secondary School Curriculum.

Γενικῶς ἐξετάζοντες τὰ θέματα τῶν ἀνωτέρω σεμιναρίων διαπιστοῦμεν.

α) τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ὑπευθύνων τῶν Ἰπουργείων Παιδείας τῶν χωρῶν τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου διὰ τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν, ἀνευ τῆς ὁποίας ἀπᾶσα ἐπιστήμη (χωριζομένη ἀρετῆς) πανουργία καὶ οὐ σοφία φαίνεται.

β) Οἱ γονεῖς διαβιούντες εἰς μίαν καταναλωτικὴν κοινωνίαν θεωροῦν τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν ἀναγκαίαν διὰ τὰ παιδιά των.

9. Αὐτόθι, σ. 40.

10. Programme of Short Courses Organized in the United Kingdom, Strasbourg, 1980, σ. 5.

γ) Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν δὲν ἀπασχολεῖ μόνον τοὺς εἰδικοὺς ἀλλὰ πάντας τοὺς λοιποὺς ἐκπαιδευτικοὺς, τινὲς τῶν ὁποίων διδάσκουν τοῦτο ἐπὶ πλέον τοῦ μαθήματος τῆς εἰδικότητός των.

δ) Τὰ θέματα τῶν σεμιναρίων ἀνεφέροντο εἰς τὸ περιεχόμενον, τὴν μέθοδον διδασκαλίας των, τὰ χρησιμοποιούμενα ἐποπτικὰ μέσα καὶ τὴν θέσιν τοῦ μαθήματος ἐντὸς τοῦ ὅλου προγράμματος.

ε) Δὲν παραθεωροῦνται αἱ ξένοι πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν θρησκευεῖται καὶ ἐξαιρεται τὸ ἔμφυτον θρησκευτικὸν συναίσθημα εἰς ἕκαστον μαθητὴν.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἐπιδράσῃ ἐν καιρῷ καὶ ἐπὶ τῶν ἑτεροθρήσκων.

στ) Ἡ διὰ σεμιναρίων ἐνημέρωσις πάντων τῶν διδασκόντων τὸ μάθημα θεωρεῖται ἀναγκαῖα καὶ

ζ) Ἡ παρουσία τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῶν προσερχομένων ἐκ χωρῶν μελῶν τοῦ Ἑυρωπαϊκοῦ Συμβουλίου χαιρετίζεται μετ' ἰδιαιτέρας τιμῆς καὶ συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὰς ἐργασίας τῶν σεμιναρίων¹¹.

---

11. Conseil de l'Europe, *La Participation en matière d' Education en Europe* Strasbourg, 1977, p. 23 et 86. Ὁμοίως περιοδ. *Ἑθροπαικὰ Νέα* 3/1977: Tendenzen der Zwanziger Jahre.